

Aljaž Krivec

Peter Rezman: Tekoči trak.

Maribor: Litera, 2016.

Rezman je svojo pisateljsko kariero tako rekoč posvetil Šaleški dolini. Čeprav bi mogoče mislili, da gre za potezo, ki omejuje pisateljsko svobodo, je že večkrat dokazal, da temu ni tako. Če spremljate dnevna občila, vam je jasno, da se tam ves čas nekaj dogaja – in to velike zgodbe o korupciji, razrednem boju, bivanjskih stiskah, ekološki problematiki ipd. Česar koli se je Rezman že lotil, s kakršnim koli zamahom ... vselej je ostalo dovolj »štofa« za nove tekste. Toda pomembno je še nekaj. Čeprav je Rezman zavezan konkretnemu okolju, znotraj njega pa največkrat povsem partikularnim problemom, skuša v slednjih vselej najti širši mehanizem oziroma simbolno vrednost, ki naj služi kot ogledalo t. i. večnih vprašanj, pa naj gre za socialne težave, psihologijo posameznika, geopolitiko ...

Zdi se, da je ta Rezmanov projekt v *Tekočem traku* dosegel novo stopnjo. Tako rekoč naturalističnih popisov dela (lahko bi rekli tudi življenja) v rudniku je neprimerno manj oziroma služijo predvsem kot način vzpostavljanja dogajalnega prostora, niso pa več gonilo dogajanja kot to morebiti velja za prejšnja avtorjeva dela. Nekoliko k temu kakopak pripomore dejstvo, da dogajanje niti ni osrediščeno na rudnik, temveč se srečamo tudi z delom za tekočim trakom v proizvodnji gospodinjskih aparatov, s protesti, razmeroma natančno je opisano oziroma kontekstualizirano celo dogajanje na raperski glasbeni sceni.

Nasploh je kontekst tisto, kar stopa v ospredje najnovejšega Rezmanovega romana. Rudarska tematika v romane tako ali tako že od nekdaj vstopa pretežno prek protestov, lignit gor ali dol, in tokrat je prav protest v središču oziroma, če parafraziram Einsteina: »Če bi rudarji izginili s sveta, bi človeku ostala le še štiri leta delavskih pravic.« In rudarji so s sveta že izginili, vsaj takšni, kot jih poznamo iz literature. Seveda se protestira, a upori v postdemokraciji pač ne prinesejo kaj dosti, še največ imata od njih rudarski legendi Anza in Sijed, saj se lahko spominjata tistih, ki so prinesli majhne, na videz banalne, a z osebnega vidika tako zelo pomembne spremembe.

Možnost minimalnih sprememb, ki so, če ne drugega, vsaj vzbujale kanček upanja, je zamenjala vdanost v usodo. Mladi Velenjčani študirajo, a so naposled prisiljeni delati za trakom, njihovim kolegom »z vezami« pa so dobro plačana delovna mesta tako rekoč položena v zibko. Podobno je usoda zapečateni za glavnega junaka, tako imenovanega Ena, naj napacka še toliko grafitov, naj je v svoji raperski zasedbi še tako družbenokritičen in naj se še tako trudi, da bi mu uspela zveza s Sedido, je v resnici primoran ostati tam, kjer je. Ime mu je Aleš Praprotnik, pa ga skinheadi nadlegujejo, češ, glejte čefurja. Naposled sprejme islam in tako postane »Bosanec«, saj so to od njega želeli in pričakovali, toda namesto da bi doživel notranji mir, ga za vogalom pričaka kruta usoda (bodi dovolj, ne želim pokvariti užitka ob branju).

V tako rekoč vseh zgodbenih linijah bi bilo mogoče najti podoben potek dogodkov in sorodne nevrvalgične točke, le fasade so različnih barv, saj so tudi dogajalni prostori in nastopajoči do neke mere različni. Prav v tem pa se zrcali ena večjih kvalitete in hkrati problematičnih točk *Tekočega traku*. Po eni strani je Rezmanu uspelo podobno usodo prikazati v raznolikem prostoru, z različnimi elementi. V romanu je opaziti željo po čim bolj celoviti obravnavi nekega geografskega območja. Tako rudnik postane del kompleksne mreže, ki nam pomaga razumeti, kako se lahko točno določena gospodarska dejavnost umešča v širši krajevni ali celo regijski kontekst, pri tem pa ne spregleda niti vsakodnevnega življenja niti kulturnega dogajanja. Vse to zajeti na približno dvesto straneh ni mačji kašelj.

Toda, čemu takšna vdanost v usodo? Gotovo je v tem mogoče zaznati nekakšno sporočilo pisatelja kot kritika družbene realnosti, a hkrati se zdi, da ta poteza ne dopušča, da bi nastopajoči zadihali, zato učinkujejo, kakor da so absolutno preveč odvisni od avtorjeve volje in njegovega pogleda na svet, manj pa gre (če se lahko znova navežem na naturalizem) za pisateljski laboratorij. Seveda, vdanost v usodo je lahko realna problematika neke družbe, toda zakaj se zgodi, da dejansko »človek obrača, Bog obrne«? Zdi se, da tovrsten *ressentiment* do (pa saj to skozinskoz poslušamo) nepotizma

in vsesplošne incestuoznosti na nekaterih mestih onemogoča, da bi knjiga zares zagrizla v srž problema, ne da bi se ob tem opirala na podstat, ki bi jo prav lahko označili kot eksistencialistično, s tem pa tudi nujno filozofsko. Čemu torej filozofsko izhodišče na eni in skrajno konkretno podana družbena problematika na drugi strani? Zdi se, da tukaj stojimo pred breznom med enim in drugim. Ne vselej, na nekaterih mestih roman odpira nova vprašanja, a to nikakor ni pravilo.

V podobni zagati se lahko znajdemo, če pod drobnogled vzamemo jezikovno plat Rezmanovega romana. Najpogosteje se srečamo s šestimi jezikovnimi registri, ki jih Rezman preigrava v besedilu. V prvi vrsti gre za pripovedovalčev jezik, ki je zapisan bodisi v knjižnem zbornem jeziku bodisi v knjižnem pogovornem jeziku, vsake toliko pa nam je dano prebrati tudi pasuse, ki z opiranjem na poetične prvine jezika posnemajo denimo drdranje tekočega traku ipd. Jezik nastopajočih je mogoče v grobem razdeliti v tri skupine, ki so odvisne od takšne ali drugačne provenience posameznega lika: dialekt Šaleške doline in okoliških krajev, srbohrvaščina oziroma slovenščina s primesmi srbohrvaščine in knjižni pogovorni jezik. Pri Rezmanu smo jezikovnih poslastic v smislu menjavanja registrov in uporabe žargona že vajeni in tudi *Tekoči trak* glede tega ni izjema. Ne gre le za vnašanje naturalističnih prvin, temveč tudi za slikanje posameznih značajev, prikazovanje družbenih razlik in seveda estetsko funkcijo. Rezmanu uspe predvsem to, da so omenjeni registri zapisani literarno in hkrati naravno, kar je v sodobni slovenski prozi precejšnja redkost.

Seveda pa je posledica takšnega pristopa tudi jezikovna kompleksnost besedila, zaradi česar je treba biti posebej pazljiv ob revidiranju, lektoriranju in korekturnih popravkih. Zdi se, da našteto na nekaterih mestih ni bilo opravljeno dovolj pazljivo. V besedilu se tako večkrat srečamo z zatipki, opuščanjem male/velike začetnice ter s slovničnimi napakami na mestih, kjer naj jih ne bi bilo. Primeri se tudi, da nenehno menjavanje registrov na trenutke ni izpeljano povsem natančno; zgodi se, da pripovedovalec podaja zgodbo v pogovornem jeziku takrat, ko to ne bi bilo potrebno, oziroma da kateri od likov ne govori vselej v istem registru. Slednje je lahko še posebej moteče, saj je *Tekoči trak* delo, ki zaradi obilice jezikovnega in zgodbenega dogajanja zahteva precej zbranosti in natančno branje. Ironično, vsaj glede na to, da je roman izšel v času, ko se obojega otepamo, ter glede na to, da je zgodba postavljena v taisti čas, po koncu neke zgodovine – vsaj če tako razumemo spremembo paradigem v proletariatu.

Rezman se še vedno oklepa *svojih* rudarjev, saj imajo vselej kaj povedati. Po svoje pa se tudi zdi, da se rudarniškim zgodbam bliža konec, vsaj če ne

želimo, da zapadejo v pretirano nostalgijo ali staromodnost. Ob tem se poraja vprašanje, kaj se bo dogajalo v naslednjem Rezmanovem besedilu. Do neke mere je bilo dodajanje novih tematik in prvin v *Tekočem traku* že izpeljano, kaj pa se bo zgodilo, ko umre še zadnji kamerat? No, ja, knapovščina zaradi tega verjetno še ne bo izginila, pa četudi bo še zadnjega od šahtov zalila voda.